

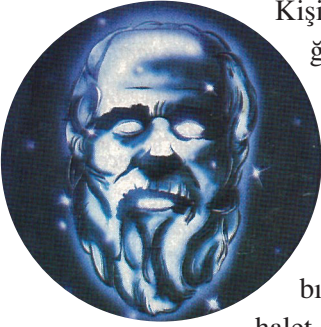
Bu Ülkede Her Yerde Sorun Varsa Çözümü de Vardır, Akıl Varsa!

Ali ÖZDEN

Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Gastroenteroloji Bilim Dalı, Ankara

“Bildiğim tek bir şey var, o da hiçbir şey bilmediğimdir.”

SOKRATES

Kişinin cahil olması ayıp değildir. Kişinin cahil olduğunu bilmemesi ise çok çok ayıptır. Cehaleti yok edecek eğitimidir, eğitimidir. Bir devletin kendi çocuklarını cahil bırakması ise ihanettir. Cehalet bir ülkenin başındaki en

büyük beladır. Çünkü cahil bırakılmış kişiler her şeyi bildiğini ve her şeyi yapabileceklerini sanırlar fakat hiçbir şey bilmediklerinden hiçbir şey yapamazlar, olan ülkeye olur. Bu tip felaketlerden korunmak için kendimizi bileceğiz, kendini bilmeyene de öğreteceğiz. Sorunları bilgi ve becerimizi arttırarak, öğrenerek, aklımızı kullanarak çözeceğiz.

Her konuda eğitilmiş insanınız yoksa, bu eğitilmiş insanlar derinliğine uzmanlaşmamışsa sorunların sağlıklı çözümü zordur. Ülkemiz elli yılda hala kaldırım taşı yerleştirmesini öğrenemedi. Bu ülkede sorun eğitim, eğitim ve uygulamalı eğitimidir. Maalesef ilk, orta, lise, üniversite eğitiminde, uygulamada ve

içerikte sorun vardır. Bu sorunların var olduğunu herkes bilmektedir. Fakat çözümü herkesi rahatsız edeceğinden çözüme kimse el atmak istememektedir. Bu konuda akademik çevreler sorunları çözümsüz bıraktıkları için ve akademik bir duruş sergilemedikleri için tarih karşısında sorumludurlar.

Esas konumuza girmeden önce kısaca tarihsel çizgide tıp alanındaki eğitim ve uygulamaya değinmek istiyorum. Böylece esas konumuz olan 21. yüzyılda gastroenteroloji sorunlarına yaklaşımımız nasıl olmalıdır sorusuna yanıt bulmamız daha kolay olacaktır.

Tarih Öncesi (Prehistorik)

a) Taş Devri

Yontma Taş Devri (Paleolitik)

Orta Taş Devri ((Mezolitik)

Cıvalı Taş Devri (Neolitik)

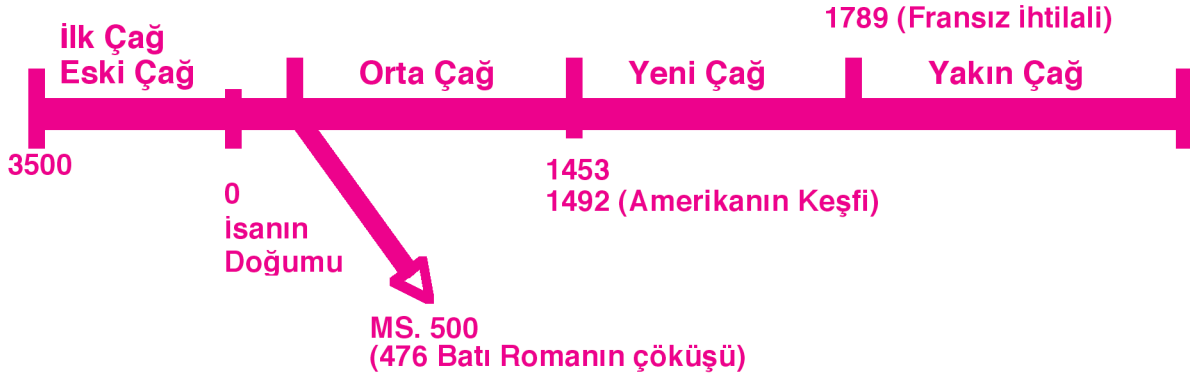
b) Maden Devri

Bakır-Taş Devri (Kalkolitik)

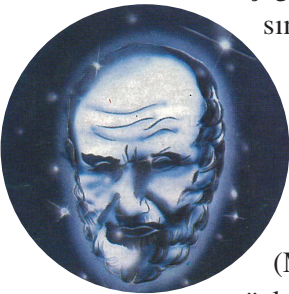
Tunç Devri

Demir Devri (Anadolu'da Tarihi Devirlerin Başlaması)

Tarihi Çağlar

Prehistorik dönemde uygulanan primitif tıp doğal reaksiyonların yanı sıra doğayı gözlemlemeden elde edilen bilgilerin uygulaması şeklindedir. İlk Çağda ise tıp uygulamaları sihirbaz hekimler, rahip hekimler, şaman hekimlerin kontrolündedir.

İlk çağın MÖ.500 ile MS.500 arasındaki döneminde Yunan Tıbbının uygulamada yer aldığı görülmektedir. Yunan tıbbında din, mitoloji, felsefe yer alırken başlangıçta İstanköy'lü Hipokrat'la (MÖ.460-370) birlikte akıl ve gözleme dayalı yaklaşım gündeme gelir.

Sokrat (Socrates: MÖ.469-399) ve öğrencisi Eflatun (Platon: MÖ.429-347) Atina'da "Akademi"yi kurarak felsefi konuları ele alırken öğrencisi Aristoteles (MÖ.384-322), (Büyük İskenderin Hocası) doğa bilimleri, felsefe, yaşam ve tıp ko-

nularıyla da ilgilenmiştir. Daha sonraki yüz yıllarda ise İskenderiye'nin tıpta ekol olduğu görülür. MS ikinci yüzyılda ise Bergama'lı Galen (MS.130-200)'ün Hipokrat'tan sonra tıpta en önemli bir otorite olduğu görülmektedir.

Orta Çağda Tıp (MS: 476-1453)

Orta Çağda karanlık çağ diyenlerin ne kadar haklı olduğunu bugün daha iyi anlıyoruz. Dini kurumlar insanoğluna inanılmaz acılar yaşatmıştır. Din adamları hastalıkların işlenen günahlar karşılığı tanrının cezalandırması olduğunu, bunlara katlanılması gerektiğini söylemekteydiler. Hastalıklar işlenen günahlar nedeniyle tanrının cezalandırması olduğu gibi cinlerin de hastalıklara neden olabileceği din adamlarınca kabul edilmekteydi. Kilise adamları ilaçların hastalıklara karşı kullanılmasının hem etkisiz hem de günah olduğunu öne sürerek kendilerine maddi manevi yarar sağlayacak yöntemler ileri sürmekte ve uygulamaktaydılar. Din adamları ilaç yerine dua, dinsel ziyaret, Kudüs'ün kutsal yağı yanı sıra cin kovma yöntemleri uygulamaktaydılar. Bu devrede dinsel tıp manastır keşişleri ve görevlileri tarafından uygulanmaktaydı. Allahın cezası olan hastalıklardan tövbe, dua ve ermiş azizlerin yardımı ile kurtulmaya çalışılırdı (Aziz Etienne Ateşli hastalıklardan, Aziz Meen uyuzdan, Aziz Roche Veba'dan, Aziz Clair göz hastalıklarında kurtulmada başvurulacak azizlerdi.).

Orta Çağda din adamları cin, büyü, cadı, şeytan gibi kavramlarla uğraşarak bilimsel gelişmeye mani olmuşlardır. Dini kesimlerin bu trajikomik yaklaşımı, 19. yy başına kadar devam etmiştir. Maalesef ülkemizde ve daha da acısı üniversitemizde cin, peri, büyü vs inanan öğretim üyeleri vardır. Bu nedenle

rahatça hala ortaçağ karanlığına dönmek ve yaşamak isteyen toplum kesimleri vardır.

Ortaçağda 8-9 yüzyılda bazı manastırlarda basit tıp okulları kurulduğu görülür. 1130 yılında din adamlarının tıp ile uğraşmaları yasaklanır. Orta çağda Avrupa klisenin aşırı dinci bağnazlığı nedeniyle karanlığı yaşarken, İslam dünyası Türklerin yarattığı hoşgörüyle Tıpta altın bir çağın kapısını açmıştır. İbn-i Sina gibi bilim adamları gözlem ve deneyi gündeme getirmişlerdir. İbn-i Sina'nın eserleri yüzlerce yıl Avrupa'da aydınlanma devrinde okunmuştur. İmparator Frederik II (1194-1250) Padua - Napoli Üniversitesi'ni kurdurarak bilimin gelişmesinde öncülük yapmıştır.

Yeni Çağda Tıp (1453-1789)

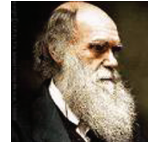
Belçikalı Anatomist Andreas Vesalius (1514-1564), Kimyacı Paracelsus (1493-1541), Cerrah Ambroise Pare (1510-1592), Rönesansta tıp alanındaki yıldızlardı. 17. Yüzyılda bilimsel ilerlemenin hız kazandığı görülür. William Harvey (1578-1657) 1628'de kan dolaşımını keşfederek en önemli ve zorlu bilmeceyi çözmüştür. Daha sonra mikroskop'un keşfi ve Santorius, Malpighi, Wirsung, Brunner'in buluşları 17 yüzyıla renk vermiştir.

Yakın Çağda Tıp (1789-2000):

19. yüzyıl bilimsel tıp yüzyılıdır. Otopsi teknolojisindeki yenilikler patolojinin gelişmesine katkıda bulunmuştur. Edward Jenner (1749-1823) 1798'de çiçek aşısını keşfetmiştir. Laenec (1781-

1826), William Stokes (1804-1878), Thomas Addison (1783-1860)'ın bilime katkıları büyük heyecan yaratmıştır. Louis Pasteur (1822-1895)'ün fermentasyonu keşfi yanı sıra mikrop konusundaki görüşleri ve bakteriyi hastalık nedeni olarak gündeme getirmesi bilimin yolunu açmış ve güneşi doğurmuştur. Pasteur'ün 1881'de şarbon, 1884-88'de kuduz aşısını keşfi bilimin zaferidir ve bu gelişmeler din adamlarının sesini kesmiştir. Yobazlığın sesini yalnız bilimin ve bilim adamlarının kesebileceği görüldü. Robert Koch (1843-1910) 1882'de Tüberküloz, 1883'te koleraya neden olan mikroorganizmaları gösterdi. Joseph Lister (1827-1912)'in antiseptiyi asit fenik ile oluşturmaya, Charles Darwin (1809-1882)'in 1859'da evrim teorisini gündeme getirmesi insan oğlunun doğal yolculuğunu anlamamızda yeni bir açılım sağlamıştır. Röntgen 1895'te X ışınlarını keşfederek tıp uygulamasına sokmuştur. Hugo de Vries (1848-1935) 1900'da Mendel (Gregor Johann Mendel-1822-1884)'in kalıtım teorisini gündeme taşıyarak bilimde yeni bir yüz yüze geçişi taçlandırmıştır.

Marie François Xavier Bichat (1771-1802) uzmanlık gelişiminin doğal bir yasa olduğunu bildirmiştir. Claude Bernard (1813-1878) "Laboratuar Tıbbın mabedidir." diyerek deneysel tıbbın temelini ve bilimsel tıp araştırmalarının öncülüğünü yapmıştır. 19. yüzyıl ikinci yarısında Koch, Virchow, Schwann ile patolojide

yaşanan gelişmeler bakteriyoloji ve klinik tıpta da görülmüştür. Toplum bu gelişmeler karşısında bilime ve uzmanlaşmaya destek vermiştir. 20. yüzyılda ise fizyoloji, mikrobiyoloji, biyokimya, farmakoloji, moleküler biyoloji, viroloji, biyoteknoloji, radyoloji ve klinik tıp bilimleri, cerrahide inanılmaz ilerleme yaşanmıştır. Günümüzde her yıl binlerce yıllık ilerlemenin binlerce katı hızla bir ilerleme yaşanmaktadır. Bu gelişim nedeniyle belli konuda uzmanlaşma günümüzün temel anlayışı olmuştur.

Yıl 1923 Türkiye'de nüfus 12,5 milyon, 554 doktor var. Uzman yok. 1928'de hekim sayısı 1078. Yıl

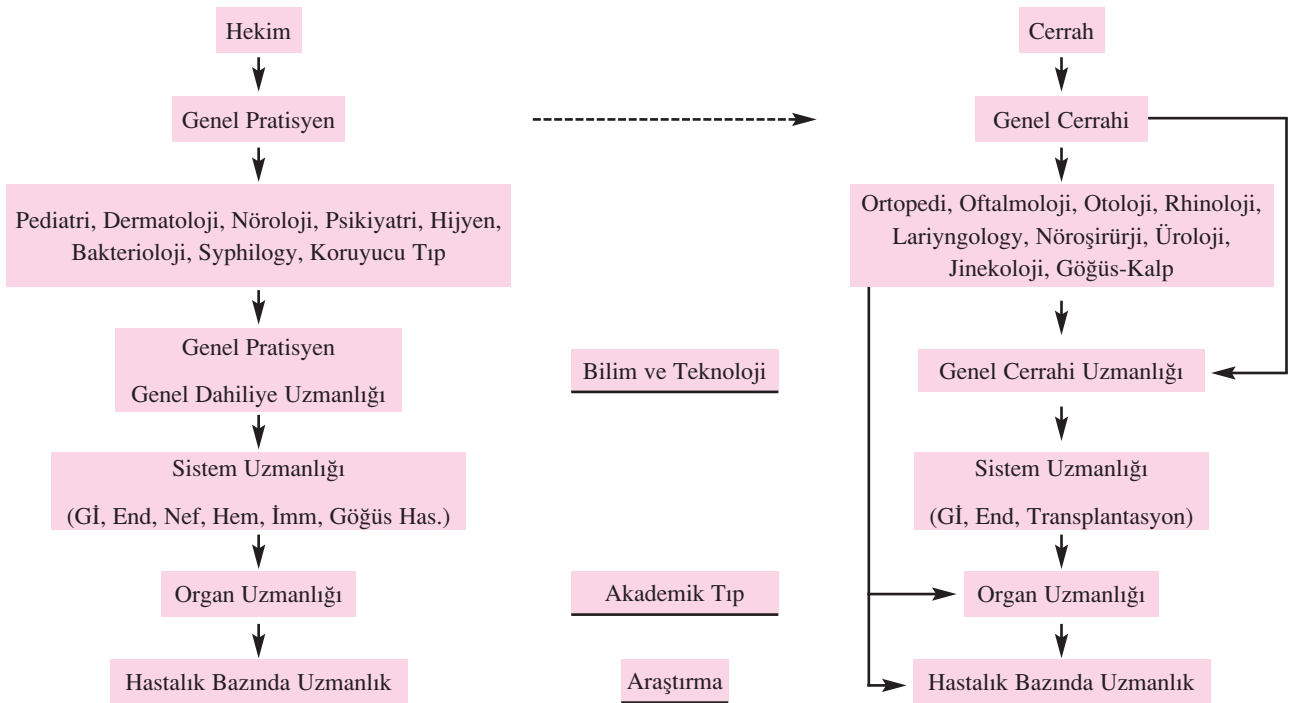
1997, nüfusumuz 62,6 milyon 78.198 doktorumuz var ve 23.455'i uzman. 1997 verilerine göre 801 kişiye bir hekim düşmekte. USA'da 2.000 yılı verilerine göre 260 milyon nüfus ve 696.500 hekim var, 370 kişiye bir hekim düşmektedir.

1998 verilerine göre ülkemizde 72 üniversiteden 47'sinde Tıp Fakültesi vardır. Tıp fakültelerine her yıl 4455 öğrenci alınmaktadır. 1998 verilerine göre toplam 33.721 hekim aday öğrenci okumaktaydı. Bu sayılar her geçen yıl artmaktadır. Artık belli konuda uzmanlaşma için yeteri kadar insan kaynağına sahibiz. Tüm hekimlerin her şeyden anlaması yerine önemli bir kısmının belli konuda uzmanlaşması gerekmektedir. Genellikle ülkeyi yönetenler sağlık giderlerinin artmaması için sorunları pratisyen hekimler veya birinci basamak hekimleriyle (pratisyen, iç hastalıkları, çocuk uzmanı, genel cerrah) çözmek isterler. Vatandaş ise sağlık sorunlarının konu uzmanlığına sahip hekimlerce çözülmesini arzu eder. Bu nedenle en akılcı çözümün bulunarak sistemin kurulması gerekir. Akılcı çözüm birinci basamak ile konu uzmanlığı arasında işlevi olan bir köprüünün varlığına dayalı bir sistemin yaşama geçirilmesidir.

Ülkemizde 1928 yılında 1078 hekim vardır. 1929'da 15 uzmanlık dalı oluşturulur. 1947'de uzmanlık dalı 22, 1955'te 37, 1965'te 45, 1962'de 60, 1983'te 76 (42 Ana Dal, 34 Yan Dal) uzmanlık dalı olduğu görülmektedir. Uzmanlık dalları her geçen gün artmakta ve yan dalların da dalları oluşmaktadır. Araştırma ağırlıklı eğitim kurumlarında birçok ülkede hastalık bazında uzmanlık yaşama geçirilmiştir.

21. yüzyılda insan ister hasta ister sağlıklı olsun kutsallık sınırında önemlidir. Artık sağlık kurumları insana karşı doğrudan sorumluluğu üstlenmektedir. Bunun için de sağlık kurumları standartlarını en üst düzeye çıkarmak zorunluluğu hissetmektedirler. Bilgilerimiz arttıkça bilinmeyenler çığ gibi arttığından araştırma tıbbın olmazsa olmazı olmaya devam etmektedir. Tüm bu gelişmeler yeni uzmanlık dallarının oluşmasına zemin hazırlamaktadır.

Şimdide gastroenteroloji uzmanlık dalının dünyada ve ülkemizde doğuşuna değinelim. 19. yüzyılın ikinci yarısında Avrupa'da Tıpta aydınlanmanın ilk ayak sesleri duyulmaya başlamıştır. Anatomi, fizyoloji, patoloji, mikrobiyoloji, nöroloji alanındaki buluşlar

uzmanlaşmanın kaçınılmaz bir zorunluluk olduğunu gündeme getirdi. 1885 yılında Ismar Boas Almanya'da ilk gastroenteroloji kliniğini kurdu. Avrupa'da tıp eğitimi göreyerek yada bilgi görgüsünü arttırarak Amerika'ya dönen bilim adamları Amerikan tıbbının görünümünü süratle değiştirmişlerdir. Almanya'dan ülkesine dönen Max Einhorn 1888 yılında Amerika'nın ilk gastroenteroloji profesörü olmuştur. 1893 yılında Amerika'da Johns Hopkins Üniversitesi'nde "Full-time" çalışmanın gerçekleşmesi tıpta bilimsel devrimin başlangıcı olmuştur. Hala ülkemizde "Part-time" çalışmanın üniversiteleri ayakta tuttuğuna kendini ve çevresini inandırmaya çalışan rektörler, rektör adayları ve öğretim üyeleri vardır. Bu zihniyet hem üniversitemizi hem de ülkemizi perişan etmektedir.

1897 yılında Amerikan Gastroenteroloji Derneği kurulmuş ve uzmanlaşma yolunda üzerine düşen görevi yerine getirmiştir. Gastrointestinal fizyolojideki keşifler klinik gastroenterolojinin gelişimine ve kurumsallaşmasına zemin hazırlamıştır.

W. Bayliss ve E. Starling 1902 yılında sekretini, J. S. Edkins 1905'de gastrini, A.C. Luy 1928'de kolesistokini keşfederek bilimin aydınlığında bağınazlığın, gericiliğin son kalelerini de yıkmışlardır. New York Post Graduate Medical School'da 1916'da, "Massachusetts General Hospital"da 1921 yılında gastroenteroloji klinikleri açılmıştır. Bunları hızla diğer gastroenteroloji klinikleri izlemiştir. İkinci dünya savaşı sırasında Avrupa'dan göç eden bilim adamlarının katkılarıyla Amerika'da uzmanlaşma büyük bir ivme kazanmıştır. Her yeniliğe karşı koyan tutucu bir çevre mutlaka oluşur. Bu tıpta da her devirde görülmüştür. Batı dünyasında uzmanlaşmaya önce genel pratisyenler karşı çıkarken daha sonra "Genel Uzmanlar – dahiliye, cerrah," spesifik uzmanlaşmaya karşı çıkarak cephe oluşturmuşlardır. Zaman onlara bilimsel gelişmeyi hiçbir gücün durduramayacağını öğretecektir. Değişim ve gelişime ayak uydurmayanların kısa zamanda gündemden düştüğünü zaman ortaya koymakta gecikmedi. Bilim gücünü değişim ve gelişime ayak uydurmaktan almaktadır. Bilimin karşısında değişim ve gelişim göstermeyen her kavram yok olmaya mecburdur.

Ülkemizde gastroenterolojinin ve diğer yan dalların doğuşunda öncülüğü Üniversitemiz Tıp Fakültesi yapmıştır. Prof. Dr. Zafer PAYKOÇ 1959 yılında gastroenteroloji kliniğini açması yanı sıra Prof. Dr. Hamdi AKTAN ve Prof. Dr. Namık Kemal MENTEŞ'in katkılarıyla aynı yıl Türk Gastroenteroloji Derneği'nin kuruluşunu da gerçekleştirmiştir.

Ankara'nın yanı sıra Prof. Dr. Namık Kemal MENTEŞ İzmir'de, Prof. Dr. İlhan ULAGAY ve Prof. Dr. Müfide KÜLEY İstanbul'da, Prof. Dr. Tevfik USER G.A.T.A.'da aynı yıllarda gastroenteroloji ve hepatolojinin gelişimi için ellerinden geleni yapmışlardır. Cumhuriyetin ilk kuşağı tarihi görevlerini büyük bir özveri ile gerçekleştirmeleri yanı sıra Cumhuriyet'e de kol ve kanat olmuşlardır.

19. yüzyılın ikinci yarısında ve 20. yüzyılın başlarında genel pratisyen hekimlerin tüm karşıt çabalarına rağmen genel uzmanlık (dahiliye, cerrahi) kurumsallaşmıştır. 20. yüzyılın ikinci yarısında ise genel uzmanlık dallarının karşı çıkmasına rağmen sistem uzmanlığı (gastroenteroloji, kardiyoloji, endokrinoloji, hematoloji, nefroloji vs) yaşama geçmiştir. Genel dahiliyede yan dalların oluşmasında gösterilen başarı genel cerrahide gösterilememiştir. Günümüzde akademik ortamlarda organ veya hastalık bazında uzmanlık bir gerçektir. Kendine bilimi rehber kabul eden ülkelerde yandalın dallarında uzmanlaşma kurumsallaşmıştır. Bu gerçeği görmemek bilimle zıtlığa girmektir. Bilim kendisine karşı konacak her tavrı bertaraf edecek içsellığe sahiptir. Bilimsel gelişime karşı konan tavır zaman kaybına ve ülkemiz bilim yaşamına telafisi mümkün olmayan zararlar vermektedir. Gelişen teknoloji de alet-işlem bazında yeni uzmanlık dallarını yaratma yolundadır. Genç kuşakların yürümekte oldukları yolda onlara sorun yaratmamak için özen göstermek mecburiyetindeyiz.

Sindirim Sistemi Endoskopik Muayenesini Kim Yapacaktır?

Bu soru yıllardır sorulmaktadır. 3-7 Ekim 1993 yılında Bursa'da yapılan Ulusal Gastroenteroloji Kongresinde sorunlarımız panelinde ülkemizde yeterli gastroenterolog olmadığı, mevcut açığın kapatıl-

ması gerektiği ortaya konmuştu. Konu hakkında bilgisi olmayanlar mevcut sayının yeterli olduğunu ileri sürmüşlerdi. Ülkeyi yöneten kadrolarda insan gücü saptamasında bilgi birikimi olmadığından bugüne dek sorun çözülememiştir. Mevcut hükümet ve konu ile ilgili kurumlar (dernekler, üniversite, eğitim hastaneleri) da geçici çözümler peşindedir. Mevcut gereksinimin kısa süreli kurslar ile karşılanmasını tartışırken, genel cerrahlar, dahiliye uzmanlarından sonra aile hekimleri de bu kurslara katılımı talep etmektedirler.

Yakın gelecekte pratisyen hekimler, intaniye uzmanları da endoskopik eğitim için başvururlarsa hiç şaşmamak gerekir. Kurs-sertifika yaklaşımı ile bu sorunun çözümü mümkün değildir. Kimsenin bilimsel gelişmeyi ters-yüz etmeye gücü yetmez. Sadece kişisel çıkarlar için geçici bir süre çözümü sürünce-medede bırakabilirler.

Ülkemizde endoskopi konusunda bir kaos yaşanmaktadır. Batı ülkeleri 50 yıl önce bu sorunu yaşadılar ve süratle çözümlendiler. Kimse kendi alanından hoşlanmamakta kendine yeni alanlar aramaktadır. Böyle bir tıp eğitim ve uygulama alışkanlığı orta çağda vardı, bu gün yoktur. Artık orta çağa seyahatten vazgeçilsin. Yan dalların muhatabı ne genel dahiliye ne de genel cerrahidir. Genel dahiliye gibi genel cerrahi de yan dallara ayrılmalı ve yan dal uzmanlıkları kurumsallaşmalıdır. Gençlerin geçeceği köprüleri yıkmaya kimsenin hakkı yoktur. Üniversiteler birer dini kurum değildir. Üniversiteler değişim ve gelişim ile ayakta durabilir, saygınlığını sürdürebilir. Modern tıpta uzmanlaşma işin doğası gereği tüm zamanların gerçeği olarak gündemde olacaktır.

Sindirim sistemi endoskopisini gastroenterologların, gastrointestinal sistem cerrahlarının, pediatrik gastroenterologların yapması konusunda bugün tüm dünyada bir fikir birliği vardır. Çünkü bu uzmanlık dallarının eğitim programlarında endoskopi eğitimi vardır. Eğitim programlarında endoskopi olmayan hekimlere kurs-sertifika ile endoskopi yapma yetkisi vermek 21. yüzyıl tıp eğitimine uymamaktadır. Bunun olumsuz sonuçları en acı şekilde yaşanmaktadır. Endoskopik muayene ve kronik karaciğer

hastalıklarının tedavisi konusunda yaşanan olumsuzluklar gerçekten insanlık sorunu boyutlarına ulaşmıştır.

Bu konular türban sorunlarından daha önemlidir. Çünkü toplum bilimsel çözüm yolları yerine, geçmişe taşınarak sorunlardan kurtulmaya çalışılmaktadır.

İnsanlar, kişisel maddi-siyasi çıkarlarından kendini soyutlamadan, bilgi ve aklını kullanmadan hiçbir sorunu çözemez. Bilimsel ve teknolojik gelişim yakın gelecekte endoskopik muayene ve girişimleri gastroenterolojinin yan dal uzmanlığı haline getirecektir. Ufukta olup biteni kavramadan harita yapmaya çalışmak yanlıştır.

Türkiye’de gastrointestinal sistem cerrahisi ve onun da yan dalları ivedilikle kurumsallaştırılmalıdır. Yeni kuşak hekimlerimiz organ bazında uzmanlaşmalıdır ki bilimden kopmasınlar. Sindirim sistemi cerrahisinde inanılmaz bir yaklaşım farklılığı kapıdadır. “Natural Office Transluminal Endoscopic Surgery” NOTES gündemdedir. Bu gelişimlere yan dal uzmanlığı kurumlarını kurmadan ayak uydurmak mümkün değildir. Amerika’da Gastrointestinal Endoskopik Cerrahi Derneği’nin 4000 cerrah üyesi olduğunu hatırlamakta yarar vardır. Batı dünyası bugün NOTES’u tartışmakta ve konuyla ilgili dünya kongreleri yapmaktadırlar. NOTES yapacaklar laparoskopi ve endoskopi eğitimi almak zorundadır. Kim bu işi yapabilir sorusunun yanıtı gerekli eğitimi almış cerrah ve gastroenterolojisttir. Temel yaklaşım gerekli eğitimi almış olmaktır. NOTES yapacak cerrah 5 yıllık cerrahi eğitiminden sonra 1 yıl gastroenterolojide endoskopi eğitimi ve 1 yıl ileri endoskopi (endoskopik girişimler, endosonografi) eğitimi alır. Toplam 7 yıllık bir eğitim. Bunun için önce eğitici kadroların oluşturulması gerekiyor. NOTES yapacak gastroenterologlar için gastroenteroloji eğitiminden sonra 3 yıl ileri eğitim sonra bir yıl açık ve laparoskopik abdominal cerrahi eğitimi gerekmektedir. Tıptaki bu yeni gelişimlere karşı tavır koymakla bir yere varılamaz. Mevcut duruma ayak uydurmak için elimizden gelen çabayı göstermek durumundayız.

Sağlık giderlerini azaltmanın yolu yeterli bilgi ile donanımlı birinci basamak hekimi (iç hastalıkları uz-

manı, aile hekimi, çocuk hekimi, genel cerrahi) yetiştirmektedir. Çağa uygun sağlık hizmeti vermenin yolu da birinci basamak ile ikinci basamak (yan dal uzmanları) ve üçüncü-dördüncü basamak (organ-hastalık bazında uzman barındıran üniversite-eğitim hastaneleri) hekimler arasında işbirliğini hayata geçiren bir sistem kurmaktan geçer.

Hükümetlerin üniversitelere göstereceği sevgi ve saygı ülkemizin bilimle aydınlanmasına fırsat verecektir. Hekimlerimize gösterilen sevgi ve saygı ise insanımıza yansıtacaktır. Yine tekrarlıyorum, en önemli sorunumuz eğitim, eğitim, eğitimidir. Korkularımızdan bizi kurtaracak olan yalnızca eğitimidir.

Bir 10 KASIM Günü İdi...

Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Morfoloji binasındaki bir amfide Tıbbi Fransızca dersi vermekteydim. O gün 9'u 5 geçe bir dakikalık saygı duruşundan sonra derse devam edecektik. Dördüncü sınıf talebeleriydi. Öğrencilerden biri, "Hocam" dedi, "Sizin Atatürk'le ilgili hiçbir hatıranız yok mu? O'nu hiç gördünüz mü? O'nunla karşılaştınız mı? Anlatırsanız memnun oluruz." Bunu söyleyen talebe derslerini iyi izleyen bir kişi olduğu için bu fikrin altında dersi kaynatmak isteği olamazdı. Birkaç öğrenci daha bu isteği destekledi. Zaten ben de Atatürk'ü anlatmak niyetindeydim.

"Çocuklar" dedim, "Ben çocukken O'nu iki kez gördüm. Sanırım 1934 yılında. Herhalde o zaman 12 yaşlarındaydım. Atatürk'ün Balıkesir'e geleceğini duymuştum. Trenle gelecekti. Tren istasyonunda kapıda askerler ve polisler vardı. Halk o kadar kalabalıktı ki, o bölgede caddeler bile dolup taşıyordu. O'nu

görebilmem imkânsızdı. Toplanmış olan insanların arka sıralarında olduğum için önümü göremiyordum. Aklıma uygun bir fikir geldi. O anda askeri mahfel yani orduevi bahçesindeki bir ağacın dalına tırmandım. Artık önüm apaçıktı. Şöyle böyle aradan yarım saat geçti. Bir tren sesiyle kalabalık dalgalandı.

Herkes pür dikkat kesilmişti. Birden bire meydana bir sessizlik çöktü. Gözler Atatürk'ün istasyonun caddeye açılan kapısından çıkmasını beklemekteydi. Birkaç dakika sonra, Gazi yanında İran Şehinşahı Rıza Şah Pehlevi ile görüldü. O da o günlerde, Atatürk'le tanışıp görüşmeyi isteyen bir devlet reisi olarak, O'nu ziyaret etmek için Türkiye'ye gelmişti. O esnada coşkulu bir alkış tufanı yükseldi. Rıza Şah Pehlevi boylu poslu iri yapılı bir adamdı. Yıldızlı şapkası, üniformasında birçok madalya taşıyan bir devlet reisi idi. Rıza Şah Pehlevi adeta gözlerimi kamaştırmıştı.

Bizim Gazi'miz onun ancak omuzlarına geliyordu. Bu iri yapılı adamın yanında ufak tefek bir görünümü vardı. Elbisesi süssüz, madalyasız, koyu renkli, sade bir elbiseydi. Doğrusu ben, Gazi'nin bu yapıda olduğunu düşünmemiştim. Yedi düveli yendiği söylendiğine göre, O'nu dev yapılı bir kişi olarak kafamda canlandırıyordum. Çocuk hayalim böyleydi. Ama O'nun gerçekleştirdiklerini şimdi düşünüyorum da her geçen gün O benim gözümde gün geçtikçe, daha bir değer kazanıyor ve daha büyüyor. Büyüklüğün gösterişle ve madalyalarla olmadığını o gün anlayamamıştım.

Mustafa Kemal ve Şehinşah Rıza Pehlevi, Balıkesir talebelerinden bazılarının konuşmaları ve sonradan öğrendiğime göre Belediye reisinin konuşmalarından sonra bir otomobile binerek, caddelerde ve sokaklarda toplanmış olan Balıkesir halkını selamlamış ve aynı cadde üzerindeki Vali Konağına giderek, askerlerin ve okulların yaptıkları bir geçit resmini izlemek üzere, Konağın geniş balkonunda yerlerini almışlardı.

Ağaçtan indim ve onları daha yakından görmek için, Vali Konağına yakın sayılan bir yerde kendime yüksekçe bir yer bulabildim. O gün, ikinci sıralarında yapılan bu geçit resminde bana çocuk olarak, en çok etki yapan ve gurur veren bir manzara, askerlerimizin yaptığı geçiştir. Bulduğum yerden Atatürk'ü ve Şehinşahı oldukça iyi görebiliyordum. Askeri bando çaldığında, kırmızı şeritli pantolonu ve yanında kını içinde sallanan kılıcıyla, sert adımlarıyla yürüyen, genç bir Türk subayının, bir generalin, sonradan adını öğrendiğim Muzaffer Paşa'nın yürüyüşündeki gücü, güzelliği ve etkiyi hiçbir zaman unutmamışımdır.

Uzakta olmama rağmen, bu genç generalin Vali Konağının önünden geçerken, yanı başında sert adımlarıyla beraber sallanan kılıcını kınından çekip çıkardığını ve bir süre bu kılıcı tutarak tam Vali Konağına yaklaştığında, Atatürk ve Şehinşah'ın önüne geldiği sırada, kılıcını havadan ileri doğru ve yere paralel olarak tutarak ve başını sert şekilde, sağa döndürerek selam veriş ve geçiş unutulmaz bir görünümü benim için. Sonra askerlerin geçişi başladı.

Arkadan geniş sağrılarıyla ve yere kadar sarkan, uzun kuyruklarıyla, iri yapılı Macar kadanalarının

çektiği top arabalarının tekerlek gürültüleri ve bu güçlü atların yeri sarsan nal seslerinin şakırtıları akşamın yaklaşan saatlerini doldurdu ve sonra talebeler ve halk akın akın bu caddeden geçip gittiler ve artık ben de hava iyice kararmaya başladığından eve döndüm.

Öbür gün, Atatürk ve Şehinşah'ın Çanakkale'ye gideceklerini duymuştum. Bizim evimiz şehrin dışında yer alan Başçeşme mezarlığının önünden geçen bir derenin kıyısında idi. Evimizin yakınındaki bir tahta köprüden Çanakkale şosesine çıkılırdı. Bu yol onları Çanakkale'ye götürecek yoldu ve o zamanlar şimdiki kadar geniş bir yol değildi, dar bir cadde sayılırdı. Ben saat sekiz sularında, bu yolun kenarında köprü'nün başında bir yerde, Atatürk'ün ve Şehinşah'ın geçişini bekleyerek, O'nu bir defa daha görmeyi istedim.

Bana Atatürk'ün bakışlarının çok çarpıcı ve etkileyici olduğunu söylemişlerdi. Bu bakışları ben de görmek istedim. Hemen hemen 1 saat kadar bekledim köprüde. Bir müddet sonra, uzaktan motor seslerinden kafilenin yaklaştığını duydum. Atatürk ve Şehinşah üstü açık bir arabada idiler. Bir süre sonra, Atatürk ve Şehinşah arkalarındaki otomobillerde maiyetleri olmak üzere geçerken, maalesef o bakışlara rastlamak mümkün olamadı benim için. Tam benim önümden geçerken Şehinşah'la konuşmakta idiler ve beni fark etmemişlerdi. Ama güneşte parlayan sarı saçları olduğunu fark ettim O'nun. Bu benim O'nu ikinci ve son görüşümdü. Türk tarihinin ve dünya tarihinin bu ünlü adamını yaşarken iki defa görmüş olmam bugün benim için en büyük mutluluktur.

Aradan yıllar geçti. Ben 1959 yılında bir yıl kalmak ve otelcilik ve turizm konusunda staj yapmak üzere, Milli Eğitim Bakanlığı tarafından Fransa'ya gönderildim. Fransız hükümeti, Quaid'Orsay de yani onların Hariciye Bakanlığında, hemen hemen dünyanın dört bir yanından gelen stajyer öğrencilere bir resepsiyon yani bir hoş geldin toplantısı düzenlemişti. Fransız sorumlu memurlarından bir zât, bu yabancı stajyerlere bir karşılama konuşması yaptı, Fransa'da kalacağınız bu bir yıl içinde size başarılar ve mutluluklar temenni ederim dedi.

Stajyer olarak gelenler arasında, Brezilyalılar, Arjantinliler, İranlılar, Mısırlılar, Kübalılar ve Türk olarak da mesleki teknik kız öğretmen okulundan iki bayan öğretmenle bir de ben bulunuyordum. O zamanlarda ben Balıkesir Ticaret Lisesi'nde Fransızca Öğretmeniydim.

Resepsiyon başlamadan önce, bu stajyer grupları arasında ben Fransız hariciye memurunun konuşmasından sonra, bu yabancı grupları adına bu konuşmaya cevap vermek üzere sözcü tayin edildim. Fransız hariciye memurunun hoş geldin sözlerinden sonra, memleketlerimizden ayrılarak geldiğimiz Fransa'da öğreneceğimiz bilgilerin, Fransız kültüründen ve Fransız deneyimlerinden memleketlerimize taşıyacağımız bilgilerin, memleketlerimizin ilerlemesinde çok yararlı olacağını belirttim. Daha şimdiden bu mutluluğu duyduğumuzu ve Fransa'nın bu mutlulukta büyük payı olacağını hissetmekteyiz dedim. Bu bakımdan memleketlerimize dönmeden önce, Fransız hükümetine ve halkına peşin teşekkürlerimizi sunmak istiyoruz diyerek sözlerimi bitirdim. Sanırım bu sözler üzerine biraz da alkış toplamış oldum.

Bu konuşmamdan sonra aradan 5-6 ay kadar geçti. Coopération Technique adında Bakanlığa bağlı bir dergide, Fransa'da konumuzda edindiğimiz bilgileri belirten yazdığım bir yazı üzerine, Fransız hükümeti tarafından bursumdan hariç, hemen hemen bursumun 4 katı miktarında tarafıma bir para tahsis edildi ve Fransa'nın belli başlı turistik bölgelerinde bir gezi yapmak üzere elime bir program verildi. Bu programa göre kuzeyde Rouen ve Saint Malo şehirlerini gördüm. Daha sonra, Fransa'nın Riviera bölgesindeki Cannes ve Nice şehirlerindeki ilginç otelleri ziyaret etmem programa dahil edilmişti. Son olarak programda İtalya sınırı yakınında Menton şehrine gitmem planlanmıştı. Nice şehrinden Menton'a geldiğimde, trenden indiğimde benim bir Fransız rehber hanım tarafından karşılanacağım bildirilmişti. Beni özel arabasıyla güzel bir Fransız kıza karşıladı ve önceden benim için ayrılmış olan bir otele misafir edilmek üzere eşyalarım bırakıldıktan sonra Menton şehrinin yamaçlarında yer alan turistik bir oteli görmeye götürüldüm.

Menton'un yeşil yamaçları içinde yer almış, tek katlı, parça parça bölümlerden ibaret bulunan bir otelin resepsiyonuna müracaat ettik ve kendisinden randevu alınmış otel sahibesini görmek istediğimizi bildirdik. Az sonra, 45-50 yaşlarında, otel sahibesi olarak hâlâ gençlik güzelliğini kaybetmemiş bir hanım bizi salonda bir köşeye aldı ve "Siz çayınızı içinceye kadar benim küçük bir işim dolayısıyla sizi kısa bir süre yalnız bırakmam gerekiyor." diyerek yanımızdan ayrıldı. Biraz sonra tekrar yanımıza döndü.

Bu otel ölmüş olan eşi zengin bir ressamdan kendisine miras kalmış. Eşinin sağlığında her yıl Fransa'nın ünlü bilim ve sanat adamları ve ayrıca dünyanın çeşitli memleketlerinde ün salmış seçkin insanlar bu otele davet edilmekte imişler. Kendilerinden yemek ve konaklama için bir ay süreyle hiçbir ücret talep edilmezmiş. Bu bir ay zarfında, gelen insanların bilgilerinden ve tecrübelerinden yararlanmak üzere konuşmalar tertip edilirmiş. Bu bilgiyi bana beni oraya götüren rehber kız vermişti. Otel sahibesi hanım eşini kaybettikten sonra da otelin bu geleneği ortadan kalkmamış.

Otel sahibesi hanım, yanımıza döndüğü zaman yerine oturmadan, biz tabii ayağa kalkıp onu selamlamıştık, ama bizim oturmamızı rica ettiğinden tekrar oturduk. O sırada kendisi oturmadan bana dönerek, “Bugün, benim için, çok büyük bir mutluluk olduğun söylemeden geçemeyeceğim.” dedi.

Kendisi yıllar sonra, karşısında bir Türk konuğunun bulunmasıyla, yıllar önce, Türkiye Cumhuriyetinin 10 uncu yılında, Türkiye Büyük Millet Meclisi karşısındaki Ankara Palas otelinde verilen, davetliler arasında bütün yabancı elçilik mensuplarının da bulunduğu bir Cumhuriyet Balosunda, kendisinin o sırada konuğu bulunduğu Fransız Elçisiyle birlikte, bu baloda Cumhurbaşkanımız Kemal Atatürk tarafından dansa kaldırıldığını ve dansın sonucunda Atatürk tarafından kendisine teşekkür edildiğini ve o gece hayatında ilk defa rastladığı ve bir daha rastlayamayacağı bir çift mavi gözün güzelliğini hiçbir zaman unutmadığını ve benimle karşılaştığı zaman, bu unutulmaz hatıranın kendisinde yeniden canlandığını sözlerine eklemişti ve bu arada bu güzel geceyi hatırlatmış olduğumdan dolayı bana teşekkür etti.

Zaten çaylarımız ve kuru pastalarımız da bitmişti. Bizi otelini göstermeye davet etti. Otel birbirine yakın üç mimari özelliği bulunan, yani bir bölümü Yunan mimarisini, bir bölümü Acem mimarisini, bir bölümü sanırım İspanyol mimarisini gösteren bir tarzda inşa edilmiş olup güzel bir tesisti.

Şöyle böyle 30-40 dakikayı geçmeyen bir süre sonra, kendisini daha fazla rahatsız etmemek için teşekkürlerimizi bildirdik ve yanından ayrıldık. Mihmandar kız beni otelime kadar getirdi ve saat 7’de tekrar buluşmak üzere beni yalnız bıraktı ve tekrar gelerek beni Menton şehrinin yüksek bir yamacında bulunan ünlü bir restorana yemeğe götürdü. Yemekten sonra da beni otelime bıraktı. Menton’da öbür gün birkaç yeri gezdikten sonra trenime bindim ve Paris’e döndüm.

Bu arada yine okuldaki derslere devam ettim ve bir Pazar günü Versaille Sarayı da dahil olmak üzere, birkaç güzel sarayın ziyaretini içinde bulduran bir şehir turuna katıldım. Versaille Sarayının salonlarını ve geniş bahçesini ziyaret ettik. Versaille Sarayı

önünde uzanan o geniş bahçenin güzelliği, o ufka uzanan uzaklığı hala hafızamdadır.

Bu ziyaretim sırasında beni en çok etkileyen şey şu oldu. Fransız krallarının toplantılarının, eğlencelerinin, saray danslarının yapıldığı görkemli geniş bir salonda, saray hakkında bilgi veren mesleği tarihçi olan bir orta yaşlı Fransız rehber hanım bize salonun pencerelerinden birini göstererek, “İşte bu pencere dedi sarayın önünde toplanmış olan ve açız ve ekmezsiz diye bağrışan Paris halkına XIV. Louis’nin eşi Marie Antoinette’in ekme bulamıyorsanız pasta yiyin diyerek hitap ettiği bu penceredir.” diyerek sözlerine son vermişti.

Ben de o sırada rehber hanımın yakınındaydım. Rehber hanım bana dönerek, “Siz hangi millettensiniz.” diye sorduğunda Türk olduğumu söyledim. Bu rehber hanım birden bire irkildi. Yüzüme dikkatle bakarak “Siz dedi, siz çok mutlu bir milletsiniz. Sizin bu Cumhurbaşkanınız Mustafa Kemal sizi büyük bir millet yaptı. Biz O’nun hayatını takdirle okuyoruz ve gerçekleştirdiği devrimleri inceliyoruz.” dedi.

Bir yabancıdan ağzından ikinci defa olarak bu övgü dolu sözleri işitmek, bir Menton’da bir de Versaille Sarayında iki seçkin hanım tarafından Atatürk’ümüzün bu kadar beğenildiğine ve takdir edildiğine şahit olmak beni çok mutlu etmişti. Birden bire ben hiç de hazır cevap bir kişi olmadığım halde şu sözleri eklemekten kendimi alamadım.

Ona dedim ki, “Biz de O’nu çok severiz ama biz de büyük bir millet olmasaydık, öyle büyük bir adam bizim içimizden çıkmazdı.” dedim. Bu sözlerimin rehber hanımda iyi bir etki bıraktığını gördüm ve bundan cesaret alarak ondan bir ricada bulundum. Paris’te yabancı stajyerlerin her hafta toplandığı ve konferanslar tertip edilen Club de Quatre Vents (Dört Rüzgar Kulübü) denilen bir yerde, benim de Türkiye ve Türkler hakkında bir gece tertip etmem istenmişti. O günlerde vereceğim bu konferansın hazırlığı içindeydim. Bu konferans sırasında benim Varlık dergisinde yayınlanmış bulunan “Asya Şehirleri” şiirimin bir Fransız tarafından okunmasının daha etkili olacağını düşündüğüm için kendisinden bu şiiri o gün okumasını rica ettim. Bunu memnuniyet-

le kabul etti. Adlarını hatırlayamadığım Musée de l'Homme (İnsan Müzesi) müdür yardımcısı bir yönetici, bir coğrafya fakültesi son sınıf öğrencisi bir genci de konuşmacı olarak davet ettiğim bir konferans gecesi düzenledim.

O gece, ben dinleyicilere kısaca Orta Asya'dan Anadolu'ya nasıl geldiğimizi anlattım. Selçuklu ve Osmanlı İmparatorluğundan sonra yıkılan Osmanlı Devleti'nin yıkıntıları üzerinden Atatürk'ün önderliğinde nasıl çağdaş bir devlet kurduğumuzu, Atatürk'ün gerçekleştirdiği devrimleri, bir ortaçağ toplumu olan Türkiye'yi Atatürk'ün nasıl bir uygar devlete dönüştürdüğünü anlattıktan sonra, Fransızcaya çevirmiş olduğum "Asya Şehirleri" şiirimi dinleyicilere Türk dilinin özelliğini yani sesini duyurabilmek için Türkçe okudum. Sonra Fransız rehberini sahneye davet ettim. Şiirin çevirisi bu Fransız Hanım tarafından çok güzel bir şekilde okundu.

Daha sonra, Türkiye'ye bir gezi yapmış olan İnsan Müzesi Müdür yardımcısı, gezisi esnasında özellikle Edirne, İstanbul ve Ankara'da tarihi eserlerin, camilerin resimlerini dia yardımıyla perdeye aktararak, yaptığı bu Türkiye gezisine ait manzaraları da bu resimlere ekleyerek konuşmasını bitirdi. Daha sonra söz alan Paris Üniversitesi coğrafya fakültesi son sınıf öğrencisi genç, Edirne'den Kars'a kadar süren yolculuğu sırasında rastladığı güzellikleri bir bir anlattı.

Bu anlatışı sırasında, benim aklımda kalan en güzel hatıra, onun İç Anadolu'da bir yayladan geçerken, otomobilinin çarptığı bir taş dolayısıyla delinen benzin deposunu yaşlı bir keçi çobanının, bir mısır tar-

lasında bulduğu bir mısır koçanı ile nasıl tıkadığını, otomobilinin tamiri için ve benzininin doldurulabilmesi için, çok uzak bir yerde çaresiz kaldığında, bu yaşlı keçi çobanının bu yardımından ve buluşundan ne kadar memnun kaldığını çok güzel sözlerle nakledişini hiç unutmuyorum.

O gece dinleyicileri kendisine has renkli üslubuyla, Edirne'den Kars'a kadar geçtiği şehirlerde bizi dolaştırarak, bizleri köy kahvelerinde oturarak, dağ çiçeklerinin kokularının ve renklerinin kapladığı yamaçlarda dolaştırarak, geçtiği derelerin çağılıtlarını adeta kulaklarımızda tekrar canlandırarak, hemen hemen bir saatlik konuşmasıyla bizi çok güzel bir Anadolu gezisine çıkarmıştı. O ne güçlü bir anlatış güzelliğine sahipti. Hâlâ bugün sizlere bu anılarımı anlatırken kendimi o yolculukta hissedirim. Güzel bir geceydi ve sanırım bu gecenin bazı bölümleri Kulüp yöneticisi tarafından filme de alınmıştı."

Bu sözlerin sonunda da zaten ders saati bitmişti. Talebelerime, "Yabancıların dahi takdir ettiği Atatürk'ümüzün bize bağışladığı bu güzel topraklarda, bu vatanda doğmuş ve bugünlere gelmiş olan bizler O'na büyük bir sevgi ve minnettarlık borçlu olduğumuzu unutmayalım." dedim. "Siz gençlerin bu vatan çalışmalarımızla, O'nun eserlerine katkıda bulunarak mutluluklar getireceğinize inanıyorum. Benden Atatürk'ü anlatmamı istediniz ve beni dikkatle ve içtenlikle dinleyerek bana ayrıca mutluluk verdiniz." diyerek sözlerimi bitirmiş oldum.

Orhan ÜLKÜLÜ